

Заняття №4

Практична робота №1

Тема :Способи елімінування

ланцюгових підстановок, абсолютних і відносних різниць.

Мета роботи : Навчитися розв'язувати задачу:

- ✓ методом ланцюгових підстановок;
- ✓ способом абсолютних різниць;
- ✓ способом відносних різниць.

Загальні теоретичні положення

Абстрагуючись від взаємовпливу факторів, послідовно розглядається вплив кожного фактора на результативний показник за незмінності інших факторів.

У практиці економічного аналізу застосовують кілька способів елімінування :

- ланцюгові підстановки;
- спосіб абсолютних різниць ;
- спосіб відносних різниць.

Порядок виконання роботи

1. Ознайомитися зі змістом завдання.
2. Скласти таблицю за допомогою якої буде вирішена задача.
3. Задачу розв'язати та проаналізувати.
4. Зробити висновки.

Якщо на аналізований показник впливають кілька факторів, потрібно встановити роздільний вплив кожного з них. Для цього застосовують спеціальний метод — **елімінування** (від латинського слова *eliminare* — виключати, усувати). Суть цього методу полягає у тому, що, абстрагуючись від взаємовпливу факторів, послідовно розглядають вплив кожного фактора на результативний показник за незмінності інших факторів. У практиці економічного аналізу застосовують кілька способів елімінування.

Ланцюгові підстановки. З метою визначення факторів будують таблицю, в якій зліва направо зазначаються всі необхідні фактори, починаючи з кількісних і закінчуючи якісним. Потім наводиться «добуток факторів», або результативний показник, і, нарешті, графа для розрахунку величини впливу факторів. У перший рядок таблиці (нульова підстановка) записують планові, або базові, показники. Для розрахунку впливу першого фактора проводять заміну його з планової (базової) величини на фактичну, а інші дані залишають незмінними. Різниця між одержаним розрахунковим показником (D_1) і плановим (базовим) становить величину першого фактора ($D_1 - D_n$). Для розрахунку другого фактора його величину у другій підстановці також замінюють на фактичну (перший фактор тут і далі залишається на фактичному рівні), а величину впливу аналізованого фактора визначають як різницю між другим і

першим розрахунковими показниками ($D_2 - D_1$). Така процедура заміщення величини вихідних планових показників на фактичну величину здійснюється доти, доки в останньому рядку не з'являться всі фактичні значення факторів, що вивчаються, а їх величина впливу не буде визначена як відповідна різниця розрахункових добуток факторів.

Такий процес розрахунку чотирьох факторів наведено в табл. 1.1.

Отже, за умови дії чотирьох факторів здійснюється чотири підстановки (не враховуючи нульову). Величина кожного фактора визначається як різниця нового розрахункового показника та попереднього.

Схема виявлення впливу факторів способом ланцюгових підстановок

Таблиця 1.1

Умовні позначення: П — планове значення; Ф — фактичне значення;

Номер підстановки та фактор	Фактори, які впливають на показник				Добуток факторів	Величина впливу фактора
	1-й	2-й	3-й	4-й		
Нульова підстанова	П	П	П	П	D_n	—
Перша підстанова, перший фактор	Ф	П	П	П	D_1	$D_1 - D_n$
Друга підстанова, другий фактор	Ф	Ф	П	П	D_2	$D_2 - D_1$
Третя підстанова, третій фактор	Ф	Ф	Ф	П	D_3	$D_3 - D_2$
Четверта підстанова, четвертий фактор	Ф	Ф	Ф	Ф	D_Φ	$D_\Phi - D_3$

1-й, 2-й, 3-й — кількісні фактори, 4-й (останній) — якісний фактор.

Розглянемо методику розрахунків на прикладі аналізу використання трудових ресурсів за даними промислового підприємства (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Показник	За планом	Фактично	Відхилення від плану	Відсоток виконання плану
1. Товарна продукція за місяць, тис. грн..	500	477,4	-22,6	95,48
2. Середньооблікова чисельність робітників, осіб	250	200	-50	80
3. Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками людино-годин	40 000	30 800	-9200	77
4. Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками людино-днів	5000	4400	-600	88
Розрахункові показники				
5. Середня кількість днів роботи одного робітника (ряд. 4 : ряд. 2)	20	22	+2	110
6. Середня тривалість робочого дня (ряд. 3 : ряд. 4), год.	8	7	-1	87,5
7. Середня кількість годин, відпрацьованих одним робітником (ряд. 5 × ряд. 6)	160	154	-6	96,25
8. Виробіток одного робітника, грн..				
а) середньомісячний (ряд. 1 : ряд. 2)	2000	2387	+387	119,35
б) середньодобовий (ряд. 1 : ряд. 4)	100	108,5	+8,5	108,5
в) середньогодинний (ряд. 1 : ряд. 3)	12,5	15,5	+3,0	124

Вихідні дані для розрахунку факторів

У табл. 1.2 перші чотири показники взято зі звіту з праці, п'ять останніх обчислюються за даними перших чотирьох показників. Як свідчать дані таблиці,

фактичний обсяг товарної продукції менший за плановий на 22,6 тис. грн. Це зумовлено дією середньооблікової чисельності робітників (1-й фактор), середньої кількості днів роботи одного робітника (2-й фактор), середньої тривалості робочого дня (3-й фактор) і середньогодинного виробітку (4-й фактор). Використовуючи схему, наведену в табл. 1.1, і дані табл. 1.2, виконаємо відповідні розрахунки (табл. 1.3).

Спосіб абсолютних різниць. Розрахунки, які проводяться в таблиці ланцюгових підстановок, можуть бути спрощені, якщо в кожній підстановці змінити абсолютне значення фактора, що розраховується, відхиленням його фактичної величини від базової (планової).

Таблиця 1.3

Розрахунок факторів способом ланцюгових підстановок

Номер підстановки та фактор	Чисельність робітників	Середня кількість днів роботи одного робітника	Середня тривалість робочого дня, год.	Середньогодинний виробіток, грн..	Обсяг товарної продукції, тис. грн..	Розрахунок впливу факторів, тис. грн..
Нульова підстановка	250	20	8,0	12,5	500	—
1. Вплив чисельності робітників	200	20	8,0	12,5	400	400 – 500 = –100
2. Вплив середньої кількості днів роботи одного робітника	200	22	8,0	12,5	440	440 – 400 = +40
3. Вплив середньої тривалості робочого дня	200	22	7,0	12,5	385	385 – 440 = –55
4. Вплив середньогодинного виробітку	200	22	7,0	15,5	477,4	477,4 – 385 = +92,4
Разом						–22,6

Використовуючи відхилення за кожним фактором, виконаємо розрахунок впливу факторів.

1. Вплив зміни чисельності робітників:

$$(-50) \cdot 20 \cdot 8,0 \cdot 12,5 = -100 \text{ (тис. грн.)}$$

2. Вплив зміни кількості днів, відпрацьованих одним робітником:

$$(+2) \cdot 200 \cdot 8 \cdot 12,5 = +40 \text{ (тис. грн.)}$$

3. Вплив зміни тривалості робочого дня:

$$(-1) \cdot 200 \cdot 22 \cdot 12,5 = -55 \text{ (тис. грн.)}$$

4. Вплив зміни середньогодинного виробітку:

$$3,0 \cdot 200 \cdot 22 \cdot 7 = +92,4 \text{ (тис. грн.)}$$

Разом: –22,6 тис. грн.

Спосіб відносних різниць. Цей спосіб ґрунтується на обчисленні різниць у відсотках. Величина впливу кожного фактора визначається множенням різниці в суміжних індексах (відсотках) на плановий обсяг узагальнюючого показника. Розрахунок потрібно вести табличним або без табличним способом. Використовуючи дані табл. 1.2, проведемо відповідні розрахунки в табл. 1.4.

Таблиця 1.4
Розрахунок факторів способом відносної різниці

Показник	Відсоток виконання плану	Різниця суміжних показників	Фактор	Розрахунок впливу факторів, тис. грн.
1. Середньооблікова чисельність робітників, осіб	80,0	$80 - 100 = -20$	Чисельність робітників	$\frac{500 \cdot (-20)}{100} = -100$
2. Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками людино-днів	88	$88 - 80 = +8$	Середня кількість днів роботи	$\frac{500 \cdot 8}{100} = +40$
3. Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками людино-годин	77	$77 - 88 = -11$	Середня тривалість робочого дня	$\frac{500 \cdot (-11)}{100} = -55$
4. Обсяг товарної продукції	95,48	$95,48 - 77 = +18,48$	Середньогодинний виробіток	$\frac{500 \cdot (+18,48)}{100} = + 92,4$
Разом				- 22,6

Хоча всі розглянуті способи елімінування різняться методикою розрахунків, вони дають однакові результати, оскільки ґрунтуються на одному й тому самому принципі. У практиці економічного аналізу найчастіше використовують спосіб абсолютних різниць, надійний і найменш трудомісткий.

Що стосується підрахунків резервів, то, як правило, до кількості резервів можна включати негативно діючі фактори. В нашому прикладі негативний вплив на обсяг виробленої продукції мали два з чотирьох факторів, які разом зменшили його на 155 тис. грн (100 + 55). Це і є резерви виробництва.

Домашнє завдання: Л (1) с. 31-37

Завдання для самостійного вирішення :

Задача №1

Розв'язувати задачу:

- ✓ методом ланцюгових підстановок;
- ✓ способом абсолютних різниць;
- ✓ способом відносних різниць.

Показник	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення	% виконання плану
Варіант I				
1. Фонд оплати праці тис. грн.	3872	3586		
2. Середньооблікова чисельність робітників, осіб	100	110		
3. Відпрацьовано робітниками за місяць людино-днів	2200	2000		
4. Відпрацьовано робітниками за місяць людино-годин	17600	16300		
Варіант II				
1. Фонд оплати праці тис. грн.	46800	60000		
2. Середньооблікова чисельність робітників, осіб	250	300		
3. Відпрацьовано робітниками за місяць людино-днів	4800	5000		
4. Відпрацьовано робітниками за місяць людино-годин	39000	40000		
Варіант III				
1. Фонд оплати праці тис. грн.	48360	52976		
2. Середньооблікова чисельність робітників, осіб	240	280		
3. Відпрацьовано робітниками за місяць людино-днів	5000	4400		
4. Відпрацьовано робітниками за місяць людино-годин	40300	43000		
Варіант IV				
1. Фонд оплати праці тис. грн.	1488	2793		
2. Середньооблікова чисельність робітників, осіб	80	100		
3. Відпрацьовано робітниками за місяць людино-днів	1500	1900		
4. Відпрацьовано робітниками за місяць людино-годин	12400	14700		
Варіант V				
1. Фонд оплати праці тис. грн.	1536	3520		
2. Середньооблікова чисельність робітників, осіб	80	100		
3. Відпрацьовано робітниками за місяць людино-днів	1600	2200		
4. Відпрацьовано робітниками за місяць людино-годин	12 000	16 000		

Заняття №8

Практична робота №2

Тема: Оцінка обсягів і динаміки реалізації продукції і послуг.

Мета роботи : Навчитися розв'язувати задачу, дати оцінку виконанню плану з обсягу реалізації в цілому, по окремих групах видів продукції, зонах реалізації тощо. Навчитися визначити основні причини можливих розбіжностей показників.

Загальні теоретичні положення.

Аналізуючи обсяг реалізації, треба вивчити її динаміку за кілька років, а також по кварталах і місяцях звітного року. Необхідно дати оцінку виконанню плану з обсягу реалізації в цілому, по окремих групах видів продукції, зонах реалізації тощо. Обов'язково слід зіставити обсяги виробництва, відвантаження та реалізації, визначити основні причини можливих розбіжностей цих показників.

Порядок виконання роботи.

1. Ознайомитися зі змістом завдання.
2. Скласти таблицю за допомогою якої буде вирішена задача.
3. Задачу розв'язати та проаналізувати.
4. Зробити висновки.

Аналізуючи обсяг реалізації, треба вивчити її динаміку за кілька років, а також по кварталах і місяцях звітного року. Необхідно дати оцінку виконанню плану з обсягу реалізації в цілому, по окремих групах видів продукції, зонах реалізації тощо.

Обов'язково слід зіставити обсяги виробництва, відвантаження та реалізації, визначити основні причини можливих розбіжностей цих показників (табл. 2.1, рис. 2.1).

Таблиця 2.1

Баланс товарної продукції тис. грн.

Показник	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення (+, -)	Вплив на обсяг реалізації
1. Залишки нереалізованої продукції на початок періоду:				
— на складах	100	120	+ 20	+ 20
— товарів відвантажених	200	240	+ 40	+ 40
Разом	300	360	+ 60	+ 60
2. Випуск товарної продукції	1320	1323	+ 3	+ 3
3. Реалізація товарної продукції	1290	1243	- 47	×
4. Залишки реалізованої продукції на кінець періоду:				
— на складах	80	140	+ 60	- 60
— товарів відвантажених	250	300	+ 50	- 50
Разом	330	440	+ 110	- 110
5. Зміна залишків нереалізованої продукції впродовж звітного періоду (4 - 1)	+ 30	+ 80	+ 50	- 50

Отже, абсолютне відхилення реалізації дорівнює:

$$(+ 20 + 40) + 3 + (- 60 - 50) = - 47 \text{ (тис. грн.)}$$

Або спрощений варіант на два фактори:

Рис. 2.1. Схема зв'язку між показниками товарної продукції, обсягу відвантаженої продукції та реалізованої товарної продукції (за фактичними даними табл. 2.1)

Таблиця 2.2

Показники випуску, відвантаження та реалізації продукції тис. грн.

Показник	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення (+, -)	Вплив факторів
1. Товарна продукція	1320	1323	+ 3	+ 3
2. Зміна залишків продукції на складі	- 20	+ 20	+ 40	- 40
3. Обсяг відвантаженої продукції (1 - 2)	1340	1303	- 37	- 37
4. Зміна залишків товарів відвантажених	+ 50	+ 60	+ 10	- 10
5. Обсяг реалізації товарної продукції (3 - 4)	1290	1243	- 47	×

I. Група виробничих факторів

- ✓ Рівень виконання плану виробництва товарної продукції
- ✓ Якість продукції
- ✓ Асортиментно-структурні зрушення у випуску продукції
- ✓ Ритмічність випуску продукції

II. Фактори, пов'язані з роботою відділу збуту і скла

- ✓ Рівень забезпеченості кадрами, устаткуванням і відповідними складськими приміщеннями
- ✓ Загальний рівень організації роботи з маркетингу (в т. ч. її ритмічність)
- ✓ Величина портфеля замовлень
- ✓ Стан і комплектність залишків готової продукції на складі
- ✓ Забезпеченість тарою та упаковкою
- ✓ Наявність договорів на поставку і дотримання їх умов при відвантаженні продукції покупцям
- ✓ Дотримання умов співпраці з транспортними установами

III. Фактори, пов'язані з транспортуванням продукції

- ✓ Відповідність кількості і видів транспортних засобів потребам підприємства (зроблених замовлень і договірних домовленостей)
- ✓ Ритмічність подачі транспортних засобів
- ✓ Придатність наданих транспортних засобів для завантаження відповідних видів продукції
- ✓ Дотримання термінів перевезень та інших договірних умов

IV. Фактори, пов'язані з роботою фінансового та інших підрозділів підприємства

- ✓ Вибір форм розрахунків з покупцями
- ✓ Своєчасність і якість оформлення платіжних документів, стан контролю за їх сплатою
- ✓ Вивчення платоспроможної здатності покупців і можливих форм співпраці з ними
- ✓ Своєчасність та якість оформлення санкцій за порушення зобов'язань щодо сплати боргів покупцями та іншими установами

V. Інші фактори

- ✓ Терміни документообігу, якість опрацювання документів в установах банку
- ✓ Зміна цін і кон'юнктури ринку, рішення арбітражних судів щодо позовів
- ✓ Зміни митних правил і загального законодавства тощо

Рис. 2.2. Фактори, які впливають на обсяг реалізації продукції

За даними табл. 2.2, план за обсягом реалізації не виконано на 47 тис. грн., що зумовлено безпосередньо зменшенням обсягів відвантаження на 37 тис. грн. і негативним впливом збільшення обсягів залишків товарів відвантажених на 10 тис. грн. У свою чергу, невиконання плану відвантаження продукції пояснюється позитивним впливом збільшення обсягу виробництва (+ 3 тис. грн.) і негативним впливом збільшення залишків готової продукції на складі підприємства (40 тис. грн.).

Рис. 2.2. Фактори, які впливають на обсяг реалізації продукції

Після вивчення цих найбільш загальних факторів слід перейти до детального розгляду конкретних факторів, які можуть впливати на кінцевий обсяг реалізації продукції (рис. 2.2). Систематизуючи фактори, що впливали на реалізацію продукції, необхідно відокремити фактори внутрішньої та зовнішньої дії.

Далі слід зосередити увагу на виконанні плану відвантаження продукції споживачам. Використовуючи дані бухгалтерського обліку, аналізують стан виконання плану відвантаження по місяцях і кварталах звітного року і за необхідності деталізують місячні обсяги по декадах та за видами продукції. Якщо під час аналізу встановлюють неритмічність відвантаження продукції, варто ретельно з'ясувати причини такого становища і виявити винних.

Останні роки зростає значення зовнішньоекономічної діяльності підприємств, оскільки вона дає можливість використовувати значні за обсягом світові ринки збуту продукції і заробляти валюту. Тому обсяги поставок на експорт, строки виконання, види продукції, а також ефективність цих операцій мають бути одними з першочергових завдань аналізу реалізації продукції. Особливо важливо виявити можливі недоліки в цій діяльності і навіть зловживання, спланувати заходи щодо використання резервів зростання обсягів експорту і поліпшення відповідних економічних показників.

Закінчуючи аналіз показників реалізації продукції, необхідно визначити резерви і здійснити підрахунок їх величин.

ЗВЕДЕНИЙ ПІДРАХУНОК РЕЗЕРВІВ ЗРОСТАННЯ ТОВАРНОЇ І РЕАЛІЗОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ

	Сума, тис. грн.
I. Резерви поліпшення використання трудових ресурсів і відповідного збільшення обсягів виробництва	129,5
II. Резерви збільшення обсягів виробництва завдяки кращому використанню основних засобів	243,5
III. Резерви за предметами праці	280,0
<hr/>	
Комплектний обсяг резервів товарної продукції (найменший із групових результатів)	129,5
1. Резерви збільшення обсягу реалізації за рахунок резервів товарної продукції	129,5
2. Ліквідація понаднормативних залишків готової продукції на складі за станом на кінець року	60,0
3. Одержання плати за товари відвантажені, не сплачені в строк	150,0
<hr/>	
Усього за п. 1, 2, 3	339,5
Можливий приріст за рахунок виявлених резервів, %	

$$339,5 : 1290 \cdot 100 = 26,3$$

Отже, підприємство має значні резерви збільшення обсягу реалізації продукції — майже 340 тис. грн., або 26,3% до встановленого плану реалізації. З них більша частина (62%) — резерви, пов'язані з невикористаним збільшенням на кінець року різного роду залишків готової продукції.

Домашнє завдання: Л(1)с.45-46

Завдання для самостійного вирішення.

- **Задача 1.** Дайте оцінку виконання плану за обсягом реалізації у звітному році (табл. 1). Чи були якісь труднощі з реалізацією протягом року?

Таблиця 1

тис. грн.

Квартал року	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення	Виконання, %
I	12000	10048		
II	12000	12400		
III	13000	10200		
IV	13000	13180		
Разом	50000	45828		

- **Задача 2.** Які фактори впливали на обсяг реалізації у звітному періоді? Розрахуйте їх величину за даними табл. 2.

Таблиця 2

тис. грн.

Показник	За планом	Фактично	Відхилення	Вплив фактора
1. Реалізація продукції	50000	45828		×
2. Товарна продукція	50200	50850		
3. Залишки готової продукції на складі і в товарівдвантажених: на початок року	1000	800		
на кінець року	1200	5822		

- **Задача 3.** Вивчіть динаміку обсягів реалізації продукції підприємства за останні п'ять років (табл. 3).

Зробіть відповідні висновки.

Таблиця 3

Показник	Роки					
	1994	1995	1996	1997	1998	1999
1. Реалізація цементу, тис. т		1590	1460	1290	1308	1168
2. Виробництво цементу, тис. т		1532	1357	1350	1257	1124
3. Залишки нереалізованої продукції на кінець року тис. т	247	189	86	146	95	51

Практична робота №3

Тема: Аналіз ритмічності та якості виробництва

Мета роботи : Навчитись проводити аналіз ритмічності та якості виробництва, розраховувати коефіцієнт ритмічності.
Загальні теоретичні положення.

Ритмічність виробництва — це насамперед чітка, стійка й збалансована діяльність підприємства, яка дає змогу рівномірно випускати продукцію і виконувати зобов'язання перед споживачами. **Ритмічна робота** — це випуск продукції рівними частками за будь-які однакові проміжки робочого часу.

Розрізняють два поняття ритмічності:

- ритмічність випуску продукції (товарної);
- ритмічність виробництва (як завершеного, так і незавершеного).

Існує багато способів розрахунку показників ритмічності (аритмічності) роботи підприємства, але й найпростіші з них надійно характеризують це явище.

На підставі даних табл. 5.1 проведемо розрахунок коефіцієнта ритмічності способом найменшого числа.

Як бачимо, коефіцієнт ритмічності дорівнює 0,85, що свідчить про неритмічну роботу підприємства в аналізованому місяці.

Якщо необхідно проаналізувати ритм роботи за квартал або рік, то відповідно визначають обсяги виробництва у перші, другі та треті декади, а далі діють, як при аналізі даних за місяць. За відсутності планових показників ритму їх можна самостійно розрахувати, спираючись на саме визначення поняття ритмічності.

Порядок виконання роботи.

Наприклад, за декаду має бути виконана третина місячного плану тощо.

Таблиця 3.1

ВИПУСК ПРОДУКЦІЇ У ПОДЕКАДНОМУ РОЗРІЗІ

Декада	Обсяг виробництва за місяць, %		Зараховується в плановий ритм
	за планом	фактично	
Перша	33	22	22
Друга	33	29	29
Третя	34	49	34
ВЗОМ	100	100	85

Розрахуємо коефіцієнт ритмічності способом найменшого числа, суть якого полягає у виборі меншої із двох сум. Інакше кажучи, береться фактична сума, але за умови, якщо вона не перевищує планове завдання.

В табл. 3.1 ці залікові суми разом становлять 85 тис. грн.

Звідси коефіцієнт ритмічності:

$$K_{\text{ритм}} = \frac{85}{100} = 0,85.$$

З розрахунків видно що підприємство здійснює випуск продукції неритмічно.

Домашнє завдання: Л(1)с.46-48

Завдання для самостійного вирішення.

- **Задача 1.** Проаналізуйте ритмічність випуску продукції за місяць на підставі даних табл. 1. Розрахуйте коефіцієнт ритмічності.

Таблиця 1

Декада місяця	За планом	Фактично	Зараховується у плановий ритм
	Сума, тис. грн.	Сума, тис. грн.	
I	250	240	
II	350	420	
III	400	540	
Разом			

Коефіцієнт ритмічності = ????

- **Задача 2.** Охарактеризуйте ритмічність роботи підприємства у звітному році. Порівняйте показники цього року з показниками минулого і зробіть належні висновки щодо якості організації виробництва. Дані для аналізу наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Показник	Перші декади		Другі декади		Треті декади	
	За планом	Фактично	За планом	Фактично	За планом	Фактично
Виробництво цементу, %:						
у минулому році	32,6	30,0	33,1	33,5	34,3	36,5
у звітному році	32,7	31,0	32,9	33,0	34,4	36,0

Коефіцієнт ритмічності у минулому році =

Коефіцієнт ритмічності у звітному році =

- **Задача 3.** Дайте оцінку ритму роботи цеху помолу цементу у січні. Які причини відсутності виробництва цементу у першу п'ятиденку? Розрахуйте коефіцієнт ритмічності за даними табл. 3.

Таблиця 3

Показник	П'ятиденка						Усього за місяць
	1-ша	2-га	3-тя	4-та	5-та	6-та	
Виготовлення цементу, тис. т:							
- за планом							180
- фактично	—	16	20	36	40	48	160

• **Завдання 4.** Проаналізуйте ритмічність випуску продукції. Розрахуйте коефіцієнт ритмічності на підставі таких даних:

тис. грн.

Декада місяця	I варіант			II варіант			III варіант		
	За планом	Фактично	Відхилення	За планом	Фактично	Відхилення	За планом	Фактично	Відхилення
I	250	240		200	100		1500	1600	
II	350	360		280	250		2100	1800	
III	400	600		320	400		2400	2800	
Разом	1000	1200		800	750		6000	6200	

• **Завдання 5.** Проаналізуйте ритмічність роботи взуттєвої фабрики за січень на підставі таких даних:

кількість пар взуття

П'ятиденка	I варіант		II варіант		III варіант	
	За планом	Фактично	За планом	Фактично	За планом	Фактично
I		—		3000		4000
II		10 000		6000		7000
III		11 000		9000		9000
IV		14 000		8000		9000
V		20 000		10 000		10 000
VI		10 000		11 000		11 000
Разом	60 000	65 000	42 000	46 000	60 000	50 000

Заняття №11

Практична робота №4

Тема: Аналіз асортименту і структури випуску продукції

Мета роботи : Навчитися розраховувати показники виконання плану з асортименту трьома способами.

Загальні теоретичні положення.

Одним із важливих напрямів деталізації обсягу випуску продукції є вивчення його в асортиментно-структурному аспекті. Під **асортиментом** розуміють перелік вироблюваних видів продукції із зазначенням обсягів випуску. Більш вузьким поняттям є **номенклатура** випуску, яка характеризує тільки обсяг, різноманітність продукції, що виробляється. І нарешті, **структура** — це співвідношення окремих виробів у загальному обсязі виробництва, вираженому здебільшого у відсотках. Зміна асортименту в порівняно з планом приводить до асортиментних, а структури випуску — до структурних зрушень. Узагалі, ці явища тісно пов'язані одне з одним, і тому ми маємо єдині асортиментно-структурні зрушення у випуску продукції.

Порядок виконання роботи.

У табл. 4.2 наведено дані про виконання плану з асортименту.

Таблиця 4.2

ВИКОНАННЯ ПЛАНУ ВИРОБНИЦТВА З АСОРТИМЕНТУ

Вид продукції	Випуск продукції, тис. грн.			Зараховується у виконання плану, тис. грн.
	за планом	фактично	виконання плану, %	
А	80	100	125	80
Б	200	120	60	120
В	50	60	120	50
Г	400	400	100	400
Д	150	190	126	150
Е*	120	60	50	60
Є	—	80	—	—
Разом	1000	1010	101	860

Е* — нова продукція замість застарілої Є.

Розрахунок показників виконання плану з асортименту здійснюють трьома способами. **Перший** має назву «**спосіб найменшого числа**», суть якого полягає у виборі меншої із двох сум. Інакше кажучи, береться фактична сума, але за умови, якщо вона не перевищує планове завдання.

В табл. 4.2 ці залікові суми разом становлять 860 тис. грн.

Звідси коефіцієнт асортиментності:

$$K_{ac} = \frac{860}{1000} = 0,86$$

За **другим способом** беруть як загальний показник найменший серед усіх виробів відсоток виконання плану, тобто 50% (коефіцієнт — 0,5).

Третій спосіб пропонує знаходити співвідношення кількості виробів з повним виконанням плану й кількості планових позицій. Цей показник пов'язаний із номенклатурою продукції, звідси і його назва — коефіцієнт номенклатурності:

$$K_n = \frac{4}{6} = 0,667.$$

Отже, за всіма способами план з асортименту суттєво не виконано.

При аналізі необхідно звернути увагу на розширення та оновлення асортименту. У нашому прикладі планувалося оновлення асортименту на 12% ($120 : 1000 \cdot 100$), але фактично обсяг оновленої продукції з урахуванням обсягів випуску становив менше 6% ($60 : 1010 \cdot 100$). Суттєвим недоліком є те, що підприємство продовжило виробництво застарілої продукції «Є». Це явна недоречність, адже застаріла продукція не має попиту на ринку.

І ще одне. Нині не можна пояснювати зрушення в асортименті та структурі випуску продукції якимись «об'єктивними» причинами, оскільки всі вони оперативно враховуються на самому підприємстві шляхом коригування планових завдань. Тому будь-які відхилення при виконанні плану — це некваліфікована, неефективна праця виконавців та адміністраторів низових ланок (дільниць, цехів, філіалів).

Закінчуючи аналіз, слід дати оцінку проведеної роботи щодо підготовки нових зразків продукції для виробництва і стану науково-дослідних і конструкторських розробок, які можуть бути запорукою майбутніх успіхів підприємства, взагалі.

Домашнє завдання: Л(1)с.48-50

Завдання для самостійного вирішення:

Задача №1

Дайте оцінку виконанню плану за асортиментом продукції на підставі даних табл. 1. Як підприємство оновлює продукцію?

Таблиця 1

тис. грн.

Вид продукції	У минулому році	У звітному році		Зараховується виконання
		За планом	Фактично	
А	60	70	80	
Б	30	30	30	
В	40	40	70	
Г	70	50	40	

Д*	80	—	60	
Е	100	110	90	
Є*	—	100	40	
Разом	380	400	410	

Примітка. * Продукція «Д» і «Є» — взаємозамінна.

Заняття №12

Практична робота №5

Тема: Аналіз якості продукції і робіт

Мета роботи : Навчитися розраховувати виконання плану за сортністю трьома способами:

- ✓ спосіб першосортних одиниць;
- ✓ спосіб порівняння середньозважених цін;
- ✓ спосіб порівняння виконання плану у вартісному та натуральному вимірі;

Загальні теоретичні положення.

Аналіз якості продукції ґрунтується на системі численних показників, серед яких слід виділити загальні й часткові, прямої й побічної дії. Найбільш узагальнений характер мають питома вага у загальному обсязі випуску продукції зі «знаком якості», або атестованої державою як продукція вищої якості (зараз це не практикується), і питома вага продукції, яка одержала товарні знаки.

Своєрідним знаком якості є фірмовий знак всесвітньо відомих корпорацій, які вибороли славу виробників якісної продукції. Нарешті, достатньо надійним показником якості може бути відповідність міжнародним стандартам. Крім того, використовують такі загальні об'єктивні показники якості:

- сортність (легка, харчова, хімічна промисловість, інші галузі);
- марочність (харчова промисловість, промисловість будівельних матеріалів);
- вміст корисних речовин або шкідливих домішок (% до загального обсягу або ваги);
- строк служби (ресурс) і надійність;
- призначення одного з часткових показників якості як єдиного провідного (міцність металів, калорійність харчів, теплотворність палива тощо).

У процесі аналізу вивчають і такі побічні показники якості продукції:

- гарантійний термін роботи, кількість і вартість гарантійних (безкоштовних для споживачів) ремонтів у розрахунку на один виріб;
- наявність реклаमाцій, їх кількість і вартість;
- відсоток браку;
- зниження сортності продукції за межами підприємства;
- відсоток повернення продукції на виправлення дефектів;
- відповідність моді;
- наявність і рівень попиту на даний виріб тощо.

Порядок виконання роботи.

Сортність використовують щодо продукції, в якій допускаються певні несуттєві відхилення деяких ознак і якостей від чинних стандартів і технічних вимог. Зважаючи на кількість передбачених сортів і співвідношення їх у загальному обсязі виробництва,

визначають середній показник сортності як за планом, так і фактично. Конкретні дані для аналізу сортності наведено в табл. 5.1.

Таблиця 5.1

ВИКОНАННЯ ПЛАНУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ЗА СОРТНІСТЮ						
Сорт	Посортний коефіцієнт	За планом		Фактично		Виконання плану, %
		Кількість виробів, шт	Сума, грн.	Кількість виробів, шт	Сума, грн.	
1-й	1,0	630	6300	730	7300	115,9
2-й	0,9	180	1620	150	1350	83,3
3-й	0,8	90	720	120	960	133,3
Разом	×	900	8640	1000	9610	111,2

Виконання плану за сортністю можна визначити трьома основними способами:

1. **Спосіб першосортних одиниць.** Наведені в табл. 5,1 посортні коефіцієнти (на підставі посортних знижок) слід помножити на відповідну кількість продукції або показники питомої ваги й одержані суми скласти.

Плановий коефіцієнт сортності дорівнює:

$$K_{\text{п}} = \frac{630 \cdot 1,0 + 180 \cdot 0,9 + 90 \cdot 0,8}{900} = \frac{864}{900} = 0,96.$$

Фактичний коефіцієнт сортності дорівнює:

$$K_{\text{ф}} = \frac{730 \cdot 1,0 + 150 \cdot 0,9 + 120 \cdot 0,8}{1000} = \frac{961}{1000} = 0,961.$$

Оскільки фактичний показник має величину, більшу за планову, можна зробити висновок, що фактична сортність продукції вища за планову.

2. **Спосіб порівняння середньозважених цін.** Якщо фактична середньозважена ціна одного виробу більша або дорівнює плановій, план за сортністю вважається виконаним. Це дуже простий спосіб, але він має істотну ваду — його не можна використовувати для розрахунку загального показника по підприємству.

Планова ціна виробу: $8640 : 900 = 9,6$ (грн.).

Фактична ціна виробу: $9610 : 1000 = 9,61$ (грн.).

Виконані розрахунки свідчать також про виконання плану за сортністю.

3. **Спосіб порівняння виконання плану у вартісному та натуральному вимірі.** Випередження рівня виконання плану у вартісному вимірі — 111,2% ($9610 : 8640 \cdot 100$) порівняно з натуральним — 111,1 — підтверджує факт виконання плану за сортністю.

З наведених вище трьох способів найбільш універсальним є спосіб першосортних одиниць, оскільки він практично виключає вплив зміни асортименту продукції.

Насамкінець виконують розрахунок впливу зміни кількості та якості продукції на обсяг її випуску у вартісному вимірі.

Розрахунок факторів:

1) зміна кількості виробленої продукції

$$(1000 - 900) \cdot 9,6 = + 960 \text{ (грн.)};$$

2) зміна якості (сортності) продукції

$$(9,61 - 9,6) \cdot 1000 = + 10 \text{ (грн.)}$$

Разом: + 970 грн.

Перевірка розрахунку: $9610 - 8640 = 970$ (грн.).

Домашнє завдання: Л(1)с.50-53

Завдання для самостійного вирішення:

● **Задача 1.** Визначте виконання плану за якістю продукції і здійсніть розрахунок впливу факторів на обсяг товарної продукції у вартісному виразі (табл. 1).

Таблиця 1

Сорт	Ціна, грн.	За планом		Фактично	
		Кількість, шт.	Сума, грн.	Кількість, шт.	Сума, грн.
I	8	7000		7800	
II	6,4	3000		3000	
III	5,6	—		1200	
Разом	×				

Розрахунок факторів:

- 1) зміна обсягу випуску товарів у натуральному вимірі;
- 2) зміна якості (сортності) продукції.

● **Задача 2.**

Проаналізувати виконання плану з асортименту(таб.2)

Вихідні данні:

Таблиця 2.

Виріб	Обсяг випуску продукції, тис. грн.	
	План	Факт
A	131,0	128,5
B	125,0	127,0
B	100,0	100,0
Г	42,5	41,6
Д	30,0	35,3

Побудувати розрахункову таблицю і розв'язати задачу трьома способами. Зробити висновки.

● **Завдання 3.** Визначте, чи виконаний план за сортністю продукції цехом за звітний місяць. кількість продукції, штук

Сорт	Ціна, грн	I варіант			II варіант			III варіант		
		За планом	Фактично	Відхилення	За планом	Фактично	Відхилення	За планом	Фактично	Відхилення
I	20	800	1020		3000	2800		6000	8250	
II	18	150	60		2000	800		3600	2250	
III	16	50	120		—	400		2400	4500	
Разом	×									

Примітка. Виробляється один вид продукції, зазначені ціни можна використовувати для всіх варіантів.

- **Задача 4.** У наведеній табл. 4 знайдіть усі **помилки** та поясніть, як їх виправити. **Побудуйте** свою власну таблицю.

Таблиця 4
АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ ПЛАНУ ВИРОБНИЦТВА
ПРОДУКЦІЇ ЗА АСОРТИМЕНТОМ

Показник	Звітний період				Минулий період	
	за планом	фактично	абсол. відхилення	виконання плану	фактично	питома вага
А	1600	1570	30	98,1	1600	20
Б	2100	2150	-50	102	2400	30
В	400	400	0	100	—	
Г	900	1081	-181	120	900	11,25
Ж*	500	349	+151	79,8	—	
Д	—	—			600	7,5
З	700	686	+14	98	500	
Інша продукція	2200	2264	-64	102,9	2000	25
	8400	8500	+100	101,1	6000	100

- В — нова продукція.

Заняття №14

Практична робота №6

Тема: Аналіз показників динаміки продуктивності праці

Мета роботи : Навчитись проводити аналіз показників динаміки продуктивності праці.

Загальні теоретичні положення.

Показники продуктивності праці характеризують якісний бік використання робочої сили на підприємстві. Більше того, продуктивність праці прийнято за один із найважливіших узагальнюючих показників діяльності кожного підприємства. Це зумовлює необхідність дуже ретельного вивчення цього показника під час будь-якого аналізу.

Продуктивність праці визначається двома показниками: кількістю продукції, випущеної за одиницю робочого часу, або кількістю часу, витраченого на виготовлення одного виробу. Останній показник називають трудомісткістю продукції.

Порядок виконання роботи.

Таблиця 6.1

Дані для аналізу трудових факторів

Показник	За планом	Фактично	Відхилення (+, -)	% виконання плану
1. Товарна продукція, тис. грн.	1320	1323	+ 3	100,2
2. Кількість працівників, осіб	178	171	- 7	96,07
3. З них робітників	150	140	- 10	93,33
4. Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками:				
а) людино-днів	33000	29400	- 3600	89,09
б) людино-годин	264 000	220 500	- 43500	83,52
Розрахункові показники				
5. Кількість відпрацьованих днів одним робітником (4а : 3)	220	210	- 10	95,45
6. Тривалість робочого дня (4б : 4а), год.	8,0	7,5	- 0,5	93,75
7. Середня кількість годин, відпрацьованих одним робітником (4б : 3)	1760	1575	- 185	89,49
8. Середньорічний виробіток, грн.				
а) одного працівника (1 : 2)	7415,7	7736,8	+ 321,1	104,33
б) одного робітника (1 : 3)	8800	9450	+ 650	107,39
9. Середньоденний виробіток одного робітника (1 : 4а), грн.	40	45	+ 5	112,5
10. Середньогодинний виробіток одного робітника (1 : 4б), грн.	5	6	+ 1	120,0
11. Питома вага робітників у складі промислово-виробничого персоналу (3 : 2 · 100), %	84,27	81,87	- 2,4	×

Аналіз починають з оцінювання виконання плану з виробітку одного працівника в грошовому вимірі. Потім порівнюють показник звітного періоду (рік, квартал, місяць) з показниками за минулий період, з показниками споріднених підприємств.

Від цього загального показника продуктивності праці слід перейти до більш деталізованих показників, таких як виробіток одного робітника, виробіток одного основного робітника тощо.

На наступному етапі проводять аналіз основних факторів, що впливали на загальний показник продуктивності праці. Вирішальним фактором при цьому є виробіток одного робітника, який, у свою чергу, залежить від факторів використання робочого часу і середньогодинного виробітку одного робітника. Останній показник формують насамперед фактори технічної озброєності праці, технології, кваліфікації робітників, інтенсивності праці та ін. Закінчують аналіз підрахунком резервів зростання продуктивності праці та опрацюванням заходів з їх реалізації.

6.1.1. Аналіз впливу трудових факторів на продуктивність праці та обсяг товарної продукції

На підставі даних табл. 6.1 зробимо розрахунок впливу факторів на відхилення фактичної продуктивності праці від планової:

1) зміна питомої ваги робітників у складі промислово-виробничого персоналу:

$$(-2,4) \cdot 8800 : 100 = -211,2 \text{ (грн.)};$$

2) зміна середньорічного виробітку одного робітника

$$650 \cdot 81,87 : 100 = +532,2 \text{ (грн.)}.$$

Разом: + 321 грн.

На останній фактор, у свою чергу, вплинули такі фактори:

а) зміна кількості відпрацьованих днів одним робітником:

$$(-10) \cdot 8 \cdot 5 = -400 \text{ (грн.)};$$

б) зміна тривалості робочого дня:

$$(-0,5) \cdot 210 \cdot 5 = -525 \text{ (грн.)};$$

в) зміна середньогодинного виробітку одного робітника:

$$1 \cdot 210 \cdot 7,5 = +1575 \text{ (грн.)}.$$

Разом: + 650 грн.

Резервами зростання середньорічного виробітку одного робітника є подолання негативного впливу факторів а) та б) — 925 грн., або 10,5% планового показника, а резерв підвищення середньорічної продуктивності праці одного працюючого складатиме 968,5 грн. ($925 \cdot 0,8187 + 211,2$), або 13,1% планового рівня цього показника.

Далі здійснюємо розрахунок впливу факторів на обсяг товарної продукції внаслідок використання тільки категорії робітників:

1) зміна кількості робітників:

$$(-10) \cdot 220 \cdot 8 \cdot 5 = -88\,000 \text{ (грн.)};$$

2) зміна відпрацьованих одним робітником днів за рік (явки)

$$(-10) \cdot 140 \cdot 8 \cdot 5 = -56\,000 \text{ (грн.)};$$

3) зміна тривалості робочого дня:

$$(-0,5) \cdot 140 \cdot 210 \cdot 5 = -73\,500 \text{ (грн.)};$$

4) зміна середньогодинного виробітку одного робітника:

$$(+1) \cdot 140 \cdot 210 \cdot 7,5 = +220\,500 \text{ (грн.)}.$$

Разом: + 3000 грн.

Цей розрахунок показує, що три фактори є негативними і тільки один останній діяв позитивно. Проте він є і найвпливовішим і перекрив негативний вплив перших трьох факторів, які формально можна розглядати як резерви виробництва. Але зменшення чисельності робітників при забезпеченні необхідних обсягів виробництва завжди розглядається як позитивне явище і не повинно ставитися за провину підприємства. Тому резерви виробництва, виходячи з наведеного розрахунку, становлять лише 129,5 тис. грн. (56 + 73,5).

Закінчуючи аналіз наведених трудових ресурсів, можна в цілому дати позитивну оцінку їх використанню, але при цьому слід обов'язково звернути увагу на істотні недоліки в їх використанні і наявності резервів.

Домашнє завдання: Л(1)с.60-63

Завдання для самостійного вирішення:

● **Завдання 1.** Розрахуйте величину всіх факторів, що вплинули на середньорічний виробіток робітника. Визначте резерви зростання продуктивності праці.

Показник	I варіант		II варіант		III варіант	
	За минулий рік	За звітний рік	За минулий рік	За звітний рік	За минулий рік	За звітний рік
1. Середньорічний виробіток одного робітника, грн.	13 200	14 319	10 230	9450	...	7707
2. Середня кількість днів, відпрацьованих одним робітником за рік	220	215	220	210
3. Середня тривалість робочого дня (зміни), год	7,5	...	7,75	...	7,4	7,34
4. Середньогодинний виробіток одного робітника, грн.	8	9	6	5,6
5. Середньоденний виробіток одного робітника, грн.	...	66,6	46,5	42,0	29,6	36,7

Задача 2

Побудувати розрахункову таблицю, провести розрахунки.

Аналіз впливу трудових факторів

на продуктивність праці та обсяг товарної продукції

Показник	За планом	Фактично	Відхилення (+, -)	% виконання плану
1. Товарна продукція, тис. грн.	1420	1423		
2. Кількість працівників, осіб	188	181		
3. З них робітників	160	150		
4. Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками:				
а) людино-днів	33000	29400	- 3600	89,09
б) людино-годин	264 000	220 500	- 43500	83,52

Заняття №15

Практична робота №7

Тема: Аналіз ефективності використання основних фондів

Мета роботи : Навчитися розраховувати вплив факторів на обсяг товарної продукції.

Загальні теоретичні положення.

Усі показники використання основних засобів звичайно поділяють на дві групи:

- показники екстенсивного використання;
- показники інтенсивного використання.

Показники першої групи характеризують роботу устаткування за часом або за кількістю (охопленням). Показники другої групи пов'язані з його виробітком, тобто визначають рівень використання потужності. Останні показники обов'язково мають одиниці виміру (гривні, штуки, метри тощо).

Порядок виконання роботи.

У процесі аналізу досліджуються склад і структура календарного фонду верстатного часу, співвідношення наявного, встановленого і діючого устаткування. Коефіцієнт змінності роботи устаткування дає змогу порівняти цей показник з планом, у динаміці та порівняно з іншими спорідненими підприємствами. За наявності інформації аналізують також склад і використання виробничих і допоміжних площ.

Таблиця 6.2

ДАНІ ДЛЯ АНАЛІЗУ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Показник	За планом	Фак- тично	Відхилення (+,)
1. Обсяг товарної продукції, тис. грн.	1320	1323	+ 3
2. Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	660	696,3	+ 36,3
3. Виробничі площі, м ²	13 200	13 230	+ 30
4. Кількість верстатів, одиниць	75	80	+ 5
5. Кількість годин, відпрацьованих усіма верстатами за рік	150 000	132 300	- 17 700
6. З них у першу зміну	100 000	94 500	- 5500
Розрахункові показники			
7. Фондовіддача (1 : 2)	2,0	1,9	- 0,1
8. Кількість годин, відпрацьованих одним верстатом за рік (5 : 4)	2000	1653,75	- 346,25
9. Випуск продукції на одиницю площі, грн./м ² (1 : 3)	100	100	-
10. Середньорічний виробіток одного верстата, грн. (1 : 4)	17 600	16 537,5	- 1062,5
11. Середній виробіток за 1 верстато-годину, грн. (1 : 5)	8,8	10,0	+ 1,2
12. Коефіцієнт змінності (5 : 6)	1,5	1,4	- 0,1

Особливу увагу завжди звертають на розрахунки та аналіз показника фондовіддачі (фондомісткості продукції). Необхідно розібратися у тенденціях її зміни і вивчити фактори, які на неї впливають.

Нарешті, слід перейти до аналізу використання окремих типів устаткування і машин. Недоліки в його використанні можуть бути пов'язані:

- 1) з наявністю диспропорцій у діючому парку верстатів;
- 2) зі змінами асортименту і структури випуску продукції, а отже, і потреб у тих або інших видах устаткування;
- 3) з рівнем забезпеченості матеріально-технічними ресурсами і кваліфікованою робочою силою;
- 4) з технічним станом, якістю ремонтів і догляду за устаткуванням;
- 5) з іншими причинами.

Розрахунок впливу факторів на обсяг товарної продукції (за даними табл. 6.2)

I. З використанням величини основних фондів

1. Зміна величини основних виробничих фондів:
 $36,3 \text{ тис. грн.} \cdot 2 \text{ грн./грн.} = 72,6 \text{ тис. грн.}$
2. Зміна фондівдачі:
 $- 0,1 \text{ грн./грн.} \cdot 696,3 \text{ тис. грн.} = - 69,63 \text{ тис. грн.}$

Разом: 3,03 тис. грн.

II. З використанням виробничих площ

1. Зміна виробничих площ:
 $+ 30 \text{ м}^2 \cdot 100 \text{ грн. / м}^2 = + 3,0 \text{ тис. грн.}$
2. Зміна випуску продукції у розрахунку на одиницю площі:
 $0 \cdot 132300 \text{ м}^2 = 0,0$

Разом: 3,0 тис. грн.

III. З використанням кількості верстатів

1. Зміна кількості верстатів:
 $5 \cdot 17,6 \text{ тис. грн.} = 88 \text{ тис. грн.}$
2. Зміна середньорічного виробітку одного верстата:
 $- 1062,5 \text{ грн.} \cdot 80 = - 85 \text{ тис. грн.}$

Разом: 3,0 тис. грн.

IV. З використанням відпрацьованого часу

1. Зміна кількості відпрацьованих годин:
 $- 17700 \text{ год} \cdot 8,8 \text{ грн./год} = - 155,76 \text{ тис. грн.}$
2. Зміна виробітку за 1 верстато-годину:
 $1,2 \text{ грн./год} \cdot 132300 \text{ год} = 158,76 \text{ тис. грн.}$

Разом: 3,0 тис. грн.

Те саме, але з трьома факторами:

1. Зміна кількості верстатів
 $5 \cdot 2000 \text{ год} \cdot 8,8 \text{ грн./год} = 88000 \text{ грн.}$
2. Зміна кількості годин, відпрацьованих одним верстатом за рік:
 $- 346,25 \text{ год} \cdot 80 \cdot 8,8 \text{ грн. / год} = - 243 760 \text{ грн.}$
3. Зміна середнього виробітку за одну верстато-годину
 $1,2 \text{ грн./год} \cdot 1653,75 \text{ год} \cdot 80 = 158 760 \text{ грн.}$

Разом: 3000 грн.

Зведення резервів, тис. грн.

1. Підвищення фондівдачі до планового рівня	69,63
2. Підвищення середньорічного виробітку одного верстата до планового рівня.....	85,00
3. Більш повне використання часу роботи верстатів ...	155,76
4. Доведення часу роботи кожного верстата до запланованого рівня	243,76
Усього:.....	243,76

Примітка: Оскільки всі резерви дублюють один одного, то слід брати тільки найбільший.

Домашнє завдання: Л(1)с.67-73**Завдання для самостійного вирішення:****Задача 1.**

ДАНІ ДЛЯ АНАЛІЗУ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Показник	За планом	Фак- тично	Відхилення (+, -)
1. Обсяг товарної продукції, тис. грн.	1420	1423	
2. Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	760	796,3	
3. Виробничі площі, м ²	15 200	15 230	
4. Кількість верстатів, одиниць	75	80	
5. Кількість годин, відпрацьованих усіма верстатами за рік	150 000	132 300	
6. З них у першу зміну	100 000	94 500	

Заняття №16

Практична робота №8

Тема: Аналіз потреби підприємства в матеріальних ресурсах і рівня виробничих запасів

Мета роботи : Навчитись проводити аналіз використання матеріалів.

Загальні теоретичні положення.

Аналіз використання матеріалів здійснюється за допомогою узагальнюючих показників матеріаломісткості або оберненого до неї показника матеріаловіддачі. Ці показники можна розрахувати в цілому по всій товарній продукції, а також по окремих виробках. Слід вивчити зміну цього показника в динаміці та порівняно з іншими підприємствами, врахувати галузеві особливості формування витрат і сконцентрувати увагу на з'ясуванні причин зміни цих показників і можливих резервів економії. У процесі аналізу використовують як допоміжні показники рівня відходів і браку продукції, коефіцієнт корисного використання сировини, норми витрат матеріалів, палива, енергії на окремі вироби.

Аналіз виконання норм витрат матеріалів та інших ресурсів є, безперечно, головним питанням цієї теми. Досліджуючи зміну норм витрат матеріальних ресурсів, слід урахувати, що головні причини, які зумовлюють поступове їх зниження, такі:

- а) конструктивне поліпшення виробів, у тому числі спрощення;
- б) удосконалення технології виробництва;
- в) повторне використання відходів виробництва;
- г) коригування рецептур;
- д) зменшення частки кінцевого браку продукції;
- е) зміна якості споживаних матеріалів (сировини), а також вироблюваної продукції;
- є) інші.

Під час аналізу слід оцінити обґрунтованість самих норм, своєчасність їх перегляду. Сучасне нормативне господарство — важлива умова для ощадливого використання ресурсів. Тому прискіпливий аналіз якості норм і засад їх формування допомагає запобігти зайвим витратам ресурсів і тим самим істотно поліпшує ефективність роботи підприємства.

При проведенні аналізу дуже часто виявляються факти заміни матеріалів. Заміну здійснюють з метою здешевлення собівартості продукції, підвищення надійності виробів, поліпшення їх зовнішнього вигляду тощо. Але здебільшого мають місце так звані вимушені заміни, які, до речі, не завжди санкціонуються вищим керівництвом. Ці заміни або зумовлені відсутністю деяких матеріалів взагалі чи у певний період, або викликані прагненням до здешевлення виробництва за будь-яку ціну. Такі заміни мають імпульсивний характер і недостатньо обґрунтовані, унаслідок чого вони найчастіше завдають шкоди виробництву. Наприклад, погіршують якість виробів, а отже, і репутацію фірми. Тому, у разі великої кількості замін матеріалів, слід у цілому негативно оцінювати такий стан використання ресурсів і, зокрема, організації та управління на підприємстві.

Аналіз може виявити випадки, коли деякі допоміжні матеріали зовсім не використовуються у процесі виробництва. Причинами такого явища можуть бути

нестача цих матеріалів або суттєвий брак часу в процесі виробництва. Не варто казати, на яку оцінку заслуговує така «економія».

Якщо підприємство не має змоги виробити необхідну кількість продукції через нестачу основних матеріалів, то воно переходить на випуск тих виробів, для яких є достатньо матеріальних ресурсів на складі. Так виникають асортиментно-структурні порушення у випуску продукції, і їх слід відносити до категорії вимушених.

Проте на підприємствах іноді трапляються і такі випадки, коли ці зрушення викликані зовсім іншими причинами, але маскуються під нестачу матеріалів і незадовільне постачання. Це вимагає від аналітиків особливої пильності та об'єктивності. Мабуть, необхідно додати, що останні порушення у випуску продукції штучно ускладнюють роботу відділу матеріально-технічного постачання. На вимогу адміністрації робітники відділу, залишивши на деякий час планову роботу, починають «вишукувати» додаткові незамовлені матеріали, а основний процес постачання у цей час здійснюється без належного контролю.

Порядок виконання роботи.

Переходячи до розрахунків впливу найбільш загальних факторів, складемо табл.8.1 і виконаємо потім відповідні розрахунки їх впливу на обсяг товарної продукції.

Таблиця 8.1

ЗАГАЛЬНІ ДАНІ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ

Показник	За планом	Фактично	Відхилення (+ -)
1. Товарна продукція, тис. грн.	1320	1323	+ 3
2. Витрати основних матеріалів, тис. грн.	708	860	+ 152
3. Матеріаловіддача (1 : 2)	1,8644	1,5384	- 0,326
4. Матеріаломісткість продукції (2 : 1)	0,5364	0,65	+ 0,1136

Розрахунок впливу факторів

1. Зміна суми матеріальних витрат на виробництво продукції:
 $152 \text{ тис. грн.} \cdot 1,8644 = + 283,39 \text{ тис. грн.}$

2. Зміна матеріаловіддачі порівняно з планом:
 $- 0,326 \cdot 860 \text{ тис. грн.} = - 280,36 \text{ тис. грн.}$

Разом: + 3,03 тис. грн.

Другий варіант розрахунків з використанням показника матеріаломісткості продукції

1. Зміна суми матеріальних витрат на виробництво продукції:
 $152 \text{ тис. грн.} : 0,5364 = + 283,3 \text{ тис. грн.}$

2. Зміна матеріаломісткості продукції порівняно з планом (зворотний вплив):
 $- (+ 0,1136) \cdot 1323 \text{ тис. грн.} : 0,5364 = - 280,2 \text{ тис. грн.}$

Разом: + 3,1 тис. грн.

Проілюструвати вплив додаткових факторів можна за допомогою табл. 8.2.

Таблиця 8.2

ДАНІ ДЛЯ АНАЛІЗУ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Показник	За планом	Фактичн	Відхилення (+, -)
1. Обсяг виробництва цементу, тис. т	1200	1235	+ 35
2. Залишок клінкеру на початок року, тис. т	20	25	+ 5
3. Вироблено клінкеру за рік, тис. т	970	990	+ 20
4. Використано клінкеру — всього, тис. т	982	1003	+ 21
у тому числі:			
— на виробництво власної продукції	960	950	- 10
— на поставку іншим підприємствам	22	53	+ 31
5. Залишок клінкеру на кінець року, тис. т	8	12	+ 4
6. Норма витрат клінкеру на 1т цементу, кг	800	769,23	- 30,77
7. Вихід цементу з 1 т клінкеру, т	1,25	1,3	+ 0,05

Спрощений розрахунок передбачає визначення впливу тільки двох факторів.

Це:

1. Зміна кількості використаного клінкеру на виробництво власної продукції:

$$- 10 \text{ тис. т} \cdot 1,25 \text{ т/т} = - 12,5 \text{ тис. т.};$$

2. Зміна матеріаловіддачі:

$$+ 0,05 \text{ т/т} \cdot 950 \text{ тис. т} = + 47,5 \text{ тис. т.}$$

$$\text{Разом: } + 35 \text{ тис. т.}$$

Перший фактор має комплексний характер і узагальнює дію таких чотирьох факторів:

а) вплив понаднормативного залишку клінкеру на початок року:

$$+ 5 \text{ тис. т} \cdot 1,25 = + 6,25 \text{ тис. т.};$$

б) вплив зміни обсягу виробництва клінкеру за рік порівняно з планом:

$$+ 20 \text{ т} \cdot 1,25 = + 25,0 \text{ тис. т.};$$

в) вплив зміни залишку клінкеру на кінець року (зворотний вплив):

$$- (+ 4 \text{ тис. т}) \cdot 1,25 = - 5 \text{ тис. т.};$$

г) вплив понадпланового продажу клінкеру іншим підприємствам галузі (зворотний вплив):

$$- (+ 31 \text{ тис. т}) \cdot 1,25 = - 38,75 \text{ тис. т.}$$

$$\text{Разом: } - 12,5 \text{ тис. т}$$

Ці розрахунки можна виконати з використанням показника норми витрат на одиницю продукції таким чином:

1. Зміна кількості використаного клінкеру на виробництво власної продукції:

$$10 \text{ тис. т} : 0,8 \text{ т/т} = - 12,5 \text{ тис. т.};$$

2. Зміна норми витрат на одиницю продукції (матеріаломісткості):

$$- (- 0,03077) \cdot 1235 / 0,8 = + 47,5 \text{ тис. т.}$$

у тому числі у складі першого фактора:

а) $5 : 0,8 = + 6,25$ (тис. т);

б) $20 : 0,8 = + 25$ (тис. т);

$$в) - 4 : 0,8 = - 5 \text{ (тис. т);}$$

$$г) - 31 : 0,8 = - 38,75 \text{ (тис. т).}$$

Усього: – 12,5 тис. т

Разом: + 25 тис. т.

Отже, резерви виробництва становлять 43,75 тис. т цементу (5,0 + 38,75).

Домашнє завдання: Л(1)с.73-80

Завдання для самостійного вирішення:

Задача 1. Переходячи до розрахунків впливу найбільш загальних факторів, необхідно виконати розрахунки їх впливу на обсяг товарної продукції.

ЗАГАЛЬНІ ДАНІ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ

Показник	За планом	Фактично	Відхилення (+ –) (Ф-П)
1. Товарна продукція, тис. грн.	1420	1423	?
2. Витрати основних матеріалів, тис. грн.	808	960	?
3. Матеріаловіддача (1 : 2)	?	?	?
4. Матеріаломісткість продукції (2 : 1)	?	?	?

Задача 2. Переходячи до розрахунків впливу найбільш загальних факторів, необхідно виконати розрахунки їх впливу на обсяг товарної продукції.

ЗАГАЛЬНІ ДАНІ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ

Показник	За планом	Фактично	Відхилення (+ –) (Ф-П)
1. Товарна продукція, тис. грн.	1680	1686	?
2. Витрати основних матеріалів, тис. грн.	780	860	?
3. Матеріаловіддача (1 : 2)	?	?	?
4. Матеріаломісткість продукції (2 : 1)	?	?	?

Заняття №20

Практична робота №9

Тема: Аналіз матеріальних витрат

Мета роботи : Навчитися проводити аналіз матеріальних витрат

Теоретичні відомості

Аналізуючи матеріальні витрати, необхідно враховувати, до якої галузі належить досліджуване підприємство. Це зумовлює різний вміст матеріалів і сировини у собівартості продукції, тобто матеріаломісткість продукції. Взагалі в обробних галузях виробництва питома вага цих витрат дуже велика. Особливо це стосується легкої і харчової промисловості.

Далі необхідно встановити, які технологічні процеси застосовуються, наскільки вони досконалі та сучасні, тобто безвідходні. Нині особливу увагу слід приділяти витратам палива та електроенергії у зв'язку з їх дефіцитністю і великою вартістю. У деяких галузях промисловості (енергомісткість виробництва) аналіз використання енергетичних ресурсів має пріоритетний характер.

Аналіз матеріальних витрат полягає в порівнянні фактичного їх обсягу з плановим чи базовим і в обчисленні впливу окремих факторів на виявлені відхилення. Специфіка цих факторів і конкретна методика дослідження їх залежать від особливостей технології, а також від використовуваних видів сировини, матеріалів та енергоносіїв.

Проте завжди слід виявляти вплив таких факторів:

1) зміни питомих витрат сировини та матеріалів на одиницю продукції — фактор «норм»;

2) зміни собівартості заготівлі одиниці сировини та матеріалів — фактор «цін».

Останній фактор складається з таких трьох підфакторів:

а) зміни купівельних цін з урахуванням усіх доплат і знижок;

б) транспортних витрат, до яких належать і вантажно-розвантажувальні;

в) заготівельних витрат.

Зміна питомих витрат сировини та матеріалів може відбуватися з причин:

а) пов'язаних із виконанням плану технічного розвитку в заходах, спрямованих на зниження норм витрачання;

б) зумовлених різними іншими відхиленнями від поточних норм витрачання.

Хід заняття

Розглянемо розрахунок впливу факторів «норм» і «цін» на підставі даних табл. 9.4.

Таблиця 9.4

Матеріальні витрати на редуктор «а» (20000 шт.)

Матеріал	За планом			Фактично			Відхилення, (гр. 6 – гр. 3)
	Норма витрат, кг	Ціна, грн.	Сума, грн.	Норма витрат, кг	Ціна, грн.	Сума, грн.	
<i>A</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
1. Литво	2	1,5	3,0	1,8	2,0	3,6	+ 0,6
2. Прокат чорних металів	10	2,5	25,0	11	2	22	– 3,0
3. Латунь листова	0,5	3	1,5	0,6	4	2,4	+ 0,9
4. Інші матеріали	×	×	15	×	×	14	– 1
Разом	×	×	44,5	×	×	42	– 2,5

I етап деталізації відхилення

При загальній економії матеріалів 2,5 грн. на один виріб перевитрати по двох видах матеріалів становили 1,5 грн. (0,6 + 0,9). Це й буде резервом зниження матеріальних витрат у розрахунку на 1 виріб. Дані беруть з рядка 7 таблиці.

II етап деталізації відхилення

Литво:

фактор «норм»: $(1,8 - 2,0) \cdot 1,5 = - 0,3$ (грн.);

фактор «цін»: $(2,0 - 1,5) \cdot 1,8 = + 0,9$ (грн.).

Разом: + 0,6 грн.

Прокат чорних металів:

фактор «норм»: $(11 - 10) \cdot 2,5 = + 2,5$ (грн.);

фактор «цін»: $(2 - 2,5) \cdot 11 = - 5,5$ (грн.).

Разом: – 3,0 грн.

Латунь листова:

фактор «норм»: $(0,6 - 0,5) \cdot 3 = + 0,3$ (грн.);

фактор «цін»: $(4 - 3) \cdot 0,6 = + 0,6$ (грн.).

Разом: + 9,0 грн.

Резерв економії становить 4,3 (0,9 + 2,5 + 0,3 + 0,6), тоді як на першому етапі деталізації показників ці резерви були лише 1,5 грн.

Аналіз матеріальних витрат завжди закінчується підрахунком резервів зниження витрат і розробкою відповідних заходів щодо їх використання.

Завдання для самостійного розв'язання:

● **Завдання 1.** Дайте оцінку витрачання матеріалів і розрахуйте вплив факторів на відхилення від плану.

Матеріал	Одиниця виміру	За планом		Фактично	
		Норми витрат на 1 виріб	Сума, грн.	Норми витрат на 1 виріб	Сума, грн.
I варіант					
Металевий лист	м ²	8	320	9	378
Фарба	кг	0,5	5	0,6	4,8
Разом		×	325	×	382,8
II варіант					
Металевий лист	м ²	5	250	6	240
Металевий кутник	м	6	480	4,5	405
Разом		×	730	×	645
III варіант					
Дошки	м ³	2,5	250	3	270
Фарба	кг	8	560	9	585
Разом			810	×	855
IV варіант					
Металевий лист	м ²	8	320	9	378
Фарба	кг	0,4	5	0,6	4,8
Разом		×	325	×	382,8
V варіант					
Металевий лист	м ²	8	250	6	240
Металевий кутник	м	7	480	4,5	405
Разом		×	730	×	645
VI варіант					
Дошки	м ³	3,5	250	3	270
Фарба	кг	4	560	9	585
Разом			810	×	855

Заняття №21

Практична робота №10

Тема: Аналіз витрат на заробітну плату та використання фонду оплати праці

Мета заняття: Навчитися проводити розрахунки витрат на заробітну плату та використання фонду оплати праці

Теоретичні відомості

У більшості галузей промисловості витрати на оплату праці мають меншу питому вагу в собівартості продукції, ніж матеріальні витрати. Проте загальновідомо, що одним із найважливіших джерел зниження собівартості продукції є більш швидке зростання продуктивності праці порівняно із середньою оплатою праці. Тому аналізу витрат на оплату праці слід завжди приділяти увагу в першу чергу.

Оплату праці аналізують за двома напрямками:

- 1) аналіз фонду оплати праці як елемента витрат на виробництво на підставі спеціальної статистичної форми (1-ПВ);
- 2) аналіз оплати праці за окремими статтями калькуляції, насамперед за статтею «зарплата виробничих робітників».

Перший напрям має явні переваги, оскільки ґрунтується на всебічній інформації звітності за трудовими показниками. Аналіз виконання фонду оплати праці розпочинають з визначення абсолютного відхилення від планового фонду або фактичного відхилення за базовий період. Після цього досліджують причини такого відхилення, виявляючи вплив двох факторів: зміни середньооблікової чисельності (кількісний фактор) і зміни середньої заробітної плати (якісний фактор).

Для розрахунку можна використати спосіб абсолютних різниць, згідно з яким вплив першого з названих факторів визначають множенням відхилення від плану за кількістю на планову середню заробітну плату, а вплив другого — множенням відхилення від плану з середньої заробітної плати на фактичну чисельність.

Середньорічна заробітна плата, у свою чергу, залежить від дії таких факторів: кількості робочих днів у періоді, тривалості робочого дня (зміни), середньогодинної

оплати. Методика розрахунку така сама, як і при визначенні впливу факторів на середньорічний виробіток 1 робітника.

Під час аналізу **складу** фонду заробітної плати робітників потрібно встановити співвідношення між різними видами оплати праці (почасова, відрядна та ін.), а також виявити **непродуктивні** виплати. Серед останніх найбільш відомі такі:

- 1) доплати у зв'язку зі змінами умов праці;
- 2) доплати за роботу в понаднормовий час;
- 3) оплата цілодобових простоїв і годин внутрішньозмінних простоїв;
- 4) заробітна плата у складі браку продукції.

Крім того, у складі нарахованої заробітної плати можуть бути оплата невиконаних технологічних операцій, оплата невиконаної готової продукції (приписки обсягів виробництва) тощо. Всі ці суми слід ураховувати як резерви економії фонду заробітної плати.

Зменшення непродуктивних виплат заробітної плати зовсім не суперечить підвищенню основних тарифних розцінок і погодинної плати, особливо коли спостерігається зростання продуктивності праці. Взагалі, на сучасному етапі підвищення рівня заробітної плати — надзвичайно важливий економічний і соціальний фактор, проте він залежить не лише від продуктивності праці, а й мусить тісно узгоджуватися з фінансовим станом підприємства.

Задачі для самостійного розв'язання

- **Задача 1.** Проаналізуйте виконання фонду оплати праці (табл. 1).

Таблиця 1
тис. грн.

Показник	За планом		Фактично		Відхилення	
	Сума	% до підсумк у	Сума	% до підсумк у	Сума	%
1. Фонд основної заробітної плати	2071		1893			
2. Фонд додаткової заробітної плати	997		1018			
3. Інші заохочувальні та компенсаційні виплати	282		322			
Фонд оплати праці (1 + 2 + 3)	3350	100	3233	100		

- **Задача 2.** Розрахуйте вплив основних факторів на зміну суми фонду оплати праці працівників проти минулого року. Дані для розрахунків наведено в табл.

Таблиця 2

Показник	За минулий рік	За звітний рік	Відхилення (+, -)	% виконання
1. Фонд оплати праці всіх працюючих, тис. грн.	3350	3233		
2. Середньооблікова чисельність працюючих, осіб	1665	1587		
3. Середньорічна заробітна плата одного працюючого, грн.	2012,0	2037,2		

- **Задача 3.** Проаналізуйте фактори, що вплинули на зміну середньорічної оплати праці одного робітника, на підставі даних табл.

Таблиця 3

Показник	За минулий рік	За звітний рік	Відхилення
1. Фонд оплати праці робітників, тис. грн.	2780	2590	
2. Чисельність робітників, осіб	1418	1352	

3. Відпрацьовано робітниками, тис.	людино-годин	усіма	2474,4	2445,0	
4. Середньорічна оплата праці одного робітника, грн.					

Заняття №22

Практична робота №11

Тема : Аналіз собівартості окремих виробів

Мета роботи : навчитись проводити аналіз собівартості окремих виробів.

Загальні теоретичні положення

План із собівартості продукції вважається виконаним, якщо фактичний показник дорівнює плановому або нижчий від нього. В останньому випадку говорять про **понадпланове** зниження собівартості продукції. Для вивчення собівартості продукції у динаміці більш придатний показник витрат на 1 грн. товарної продукції (З), який обчислюється так:

$$З = \frac{С}{Т}, \quad (1.1)$$

де С — виробнича собівартість товарної продукції;

Т — вартість товарної продукції в цінах реалізації.

Цей показник одночасно може певною мірою виконувати роль показника рентабельності виробництва. Наприклад, якщо показник витрат дорівнює 80 коп. на 1 грн. товарної продукції, то це також свідчить, що рентабельність виробництва дорівнює 20 коп. (100 – 80) відносно 1 грн. товарної продукції. Природно, цей показник залежить від зміни суми собівартості продукції. Проте він також залежить від:

- структури та асортименту вироблюваної продукції;
- рівня цін на продукцію даного підприємства.

Особливих пояснень потребує фактор асортиментно-структурних зрушень, дія якого проявляється тоді, коли рівень витрат на окремі види продукції неоднаковий.

Порядок виконання роботи

Таблиця 1.1

Показник	За первісним планом	Фактично		
		За планом, перерахованим на фактичний асортимент і структуру виробництва	У цінах плану, але за фактичною собівартістю продукції	У діючих цінах
1. Собівартість товарної продукції, тис. грн.	627	630	670	670
2. Товарна продукція, тис. грн.	1320	1323	1323	1395
3. Витрати на 1 грн. товарної продукції, коп. (1:2*100)	47,5	47,6	50,6	48,0

Для визначення впливу кожного із зазначених факторів на зміну рівня витрат на 1 грн. товарної продукції порівняно з планом застосовують спосіб ланцюгових підстановок. Вихідні дані для розрахунків наведені в табл. 9.1, з якої видно, що порівняно з первісним планом фактичні витрати збільшились на 0,5 коп. (48 – 47,5). Визначимо кількісний вплив різних факторів на відхилення послідовним відніманням відповідних показників:

1) зрушення у структурі та асортименті виробленої продукції

$$47,6 - 47,5 = + 0,1 \text{ (коп.)};$$

2) зміна собівартості окремих видів продукції:

$$50,6 - 47,6 = + 3,0 \text{ (коп.)};$$

3) зміна цін на вироблену продукцію:

$$48,0 - 50,6 = - 2,6 \text{ (коп.)}$$

Разом: + 0,5коп.

Домашнє завдання: Л(1)с.80-91

Завдання для самостійного вирішення:

Задача 1. Визначити кількісний вплив різних факторів на відхилення.

Таблиця 1

Показник	За первісним планом	Фактично		
		За планом, перерахованим на фактичний асортимент і структуру виробництва	У цінах плану, але за фактичною собівартістю продукції	У діючих цінах
1. Собівартість товарної продукції, тис. грн.	527	530	570	570
2. Товарна продукція, тис. грн.	1220	1223	1223	1295
3. Витрати на 1 грн. товарної продукції, коп. (1:2*100)	?	?	?	?

Заняття №24

Практична робота №12

Тема : Аналіз оборотності обігових активів і причини її зміни

Мета роботи : Навчитись проводити аналіз

оборотності обігових активів і причини її зміни.

Загальні теоретичні положення.

Ефективність використання оборотних активів вимірюється швидкістю їх обороту. Чим швидше оборотні активи проходять усі стадії кругообороту (постачання, виробництво, реалізація), тим більше можна одержати продукції на кожну функціонуючу гривню, тим більшим може бути обсяг виробництва за рахунок ефективнішого використання оборотних засобів (табл. 12.1).

Порядок виконання роботи.

Таблиця 12.1

ПОКАЗНИКИ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

тис. грн.

Показник	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення (+, -)
1. Виручка від реалізації	12 000	16 800	+4800
2. Середній залишок оборотних активів, тис. грн.	4984	5438	+454
3. Тривалість обороту, дні (ряд. 2 × 360 : ряд. 1)	149,5	116,5	-33
4. Одноденний оборот, тис. грн.	33,3	46,6	+13,3

Дані таблиці показують, що оборотність оборотних активів у звітному році прискорилося на 33 дні порівняно із минулим роком, у результаті вивільнено з обороту 1537,8 тис.грн. ($33 \times 46,6$) оборотних активів.

Домашнє завдання: Л(1)с.129

Завдання для самостійного вирішення:

● **Завдання 1** За наведеними даними розрахуйте оборотність оборотних коштів. Дайте оцінку показників оборотності у звітному році проти попереднього року. Чи має місце вивільнення оборотних коштів з обороту внаслідок прискорення їх оборотності?

тис. грн.

Показник	I варіант	II варіант	III варіант
1. Фактичний обсяг реалізації (без ПДВ) у звітному році	200	8400	12 000
2. Собівартість реалізованої продукції	120	2700	1300
3. Середньорічні залишки оборотних активів у звітному році	120	2700	1300
4. Тривалість одного обороту оборотних активів у попередньому році, днів	220	200	—
5. Кількість оборотів оборотних активів у попередньому році	—	—	6,0

● **Завдання 2.** За наведеними даними розрахуйте оборотність оборотних активів. Дайте оцінку показників оборотності у звітному році. Чи має місце вивільнення оборотних активів з обороту внаслідок прискорення їх оборотності?

Показник	I варіант	II варіант	III варіант
1. Фактичний обсяг реалізації (без ПДВ) у звітному році, тис. грн.	10 800	21 600	15 100
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	5400	14 400	11 000
3. Середньорічні залишки оборотних активів у звітному році, тис. грн.	2700	3600	2200
4. Тривалість одного обороту оборотних активів у звітному році, днів			
5. Тривалість одного обороту оборотних активів у попередньому році, днів	190	85	70

Зробити висновки.

Заняття №26

Практична робота №13

Тема :Визначення суми чистого прибутку, який залишається у розпорядженні підприємства

Мета роботи : Навчитись проводити аналіз чистого прибутку.

Фінансові результати підприємства наведено в табл. 1.

Прибутки та збитки підприємства за звітний рік Таблиця 1

Показник	Звітний рік		Відхилення фактичних даних від плану	
	За планом	Фактично	Сума	%
1. Валовий прибуток	660	620	- 40	6,1
2. Операційні доходи і витрати	- 200	- 203	- 3	- 1,5
3 Фінансові результати від операційної діяльності (1+2)	460	417	- 43	9,3
4.Фінансові результати від інвестиційної діяльності	—	+ 15	+ 15	
5. Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування (3 + 4)	460	432	- 28	5,9
6. Податок на прибуток	138	130	- 8	5,8
7. Фінансові результати від звичайної діяльності (5 – 6)	322	302	- 20	6,2
8 . Надзвичайні доходи і витрати	—	- 18	- 18	
9. Чистий прибуток або збиток (7 + 8)	322	284	- 38	- 11,8

За даними табл. 1 можна зробити такі висновки. План з чистого прибутку підприємство не виконало (88,2%), недобір прибутку становив 38 тис. грн. Це сталося, в першу чергу, через значне невиконання плану з валового прибутку (- 40 тис. грн.). Як позитивне явище слід відзначити одержані незаплановані суми від інвестиційної діяльності (15 тис. грн.). Проте в роботі підприємства є й 18 тис. грн. збитків, пов'язаних з надзвичайними подіями.

Задачі для самостійного розв'язання

• **Задача 1.** На підставі форми № 2 звіту підприємства дайте оцінку загальній сумі прибутку та окремим прибуткам і збиткам. Порівняйте показники звітного року з даними за минулий рік (табл. 1).

Таблиця 1

Показник	У минулому році	У звітному році		Відхилення (+, -)	
		За планом	Фактично	від плану	від показників минулого року
1. Валовий прибуток від реалізації товарної продукції	6492	6000			
2. Операційні доходи та витрати	- 512	- 500			
3. Інші позареалізаційні					
— доходи	100	—			
— витрати	1976	—			
4. Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування	4104	5500			
5. Податок на прибуток від звичайної діяльності	1231	1650			
6. Фінансові результати від звичайної діяльності (4 - 5)	2873	3850			
7. Надзвичайні доходи (витрати)	—	—			
8. Чистий прибуток	2873	3850			

• **Задача 2.** Оцініть виконання плану за чистим прибутком у поквартальному розрізі, використавши дані табл. 2.

Таблиця 2

Чистий прибуток за даними звітів	За планом	Фактично	Відхилення
I квартал	—	200	
I півріччя	1000	900	
9 місяців	2800	3000	
За рік	3850	3596	

• **Задача 3.** Визначте фактори, які вплинули на зміну фактичної суми прибутку від реалізації товарної продукції у звітному році проти минулого року (табл. 3).

Таблиця 3

Показник	Фактично у минулому році	Реалізація у звітному році у цінах минулого року і дотримання інших умов минулого року	Фактична реалізація у звітному році, але за умов рентабельності минулого року	Фактично у звітному році
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (форма 2, ряд. 035)	43 280			45 828
2. Собівартість реалізованої продукції	36 788			
3. Валовий прибуток	6 492			
4. Витрати на 1 грн. реалізованої продукції (2 : 1), коп.				

Довідка: Обсяг реалізації у звітному періоді в незмінних цінах становить 70 % від обсягу минулого року.

• **Задача 4.** Розрахуйте вплив факторів на прибуток від реалізації за табл. 4. Які резерви зростання прибутку?

Таблиця 4

Показник	За планом	Фактично	Відхилення
1. Реалізовано продукції, т	10 000	8000	
2. Собівартість 1 т реалізованої продукції, грн.	65	60	
3. Ціна за 1 т продукції, грн.	80	85	
4. Валовий прибуток від реалізації товарної продукції, грн.			

• **Задача 5.** За даними табл. 5 проаналізуйте прибуток підприємства і вкажіть фактори, які вплинули на його зміни. Чи є резерви збільшення прибутку?

Таблиця 5

Показник	За планом	Фактично	Відхилення
1. Реалізація продукції			
— у вартісному виразі, тис. грн.	800	600	
— у тоннах	1600	1000	
2. Собівартість 1 т реалізованої продукції, грн.	450	400	
3. Чистий прибуток, тис. грн.	55,0	50,0	

Примітка: виробляється і реалізується один вид продукції.

• **Задача 6.** На підставі даних табл. 6 проаналізуйте напрями використання прибутку.

Таблиця 6

Показники	За минулий рік		За звітний рік		Відхилення	
	Сума, тис. грн.	%	Сума, тис. грн.	%	Сума, тис. грн.	%
1. Використано на:						
— виробничий розвиток	400		595			
— соціальний розвиток	1472		2069			
— заохочування робітників	1001		1067			
— дивіденди	—		200			
— вилучення виручки	—		—			
— поповнення оборотних коштів	—		25			
— інші цілі	—		—			
Разом	2873		3596			

Заняття №27

Практична робота №14

Тема :Аналіз показників рентабельності: загальної рентабельності виробництва, реалізованої продукції, окремих виробів.

Мета роботи : Навчитись проводити аналіз рентабельності підприємства.

Загальні теоретичні положення.

Рентабельність підприємства — це найбільш узагальнюючий показник його діяльності. В ньому синтезуються всі фактори виробництва та реалізації продукції, оборотність господарських коштів і позареалізаційні фінансові результати.

Порядок виконання роботи.

Таблиця 14.1

Показник	У минулому році	У звітному році	Відхилення (+, -)
1. Чистий прибуток, тис. грн.	248	284	+ 36
2. Середньорічна величина виробничих фондів, тис. грн.	1550	1577	+ 27
3. Обсяг реалізації продукції, тис. грн.	1320	1243	- 77
4. Рентабельність підприємства, % (ряд. 1 : ряд. 2 · 100)	16	18,01	+ 2,01
5. Реалізація на 1 грн. виробничих фондів, коп. (3 : 2)	85,16	78,82	- 6,34
6. Прибуток на 1 грн. реалізації, коп. (1 : 3)	18,79	22,85	+ 4,06

Рентабельність підприємства у звітному періоді становила 18,01% і була більша проти минулого року на 2,01%. Зміна цього показника є результатом дії двох факторів, %:

1) зміни реалізації на 1 грн. виробничих фондів:

$$- 6,34 \cdot 18,79 : 100 = - 1,19;$$

2) зміни прибутку на 1 грн. реалізації продукції:

$$+ 4,06 \cdot 78,82 : 100 = + 3,20$$

Разом: + 2,01.

Таким чином, підвищення рентабельності підприємства пояснюється виключно зростанням рентабельності продукції. Використання виробничих фондів погіршилось, унаслідок чого цей показник підприємства зменшився на 1,19% (резерв зростання).

Резерви збільшення чистого прибутку підприємства

1. Резерви збільшення прибутку підприємства внаслідок використання резервів обсягу реалізації продукції (ΔP). Сума резерву обсягу реалізації — 340 тис. грн. Чистий прибуток на 1 грн. реалізованої продукції у звітному періоді становив 22,85 коп. Звідси сума резерву:

$$\Delta P = 340 \cdot 0,2285 \approx 78 \text{ (тис. грн.)}$$

2. Резерви збільшення прибутку внаслідок використання резервів собівартості продукції (умовно) 80 тис. грн.

3. Резерви, пов'язані з ліквідацією сум надзвичайних витрат (див. суму в табл. 9.1, ряд. 8):

18 тис. грн.

Разом: 176 тис. грн.

З урахуванням сплати податку з прибутку додатковий чистий прибуток становитиме:

$$176 \cdot (1 - 0,3) = 123 \text{ (тис. грн.)}$$

Резерви збільшення рентабельності підприємства (R_n)

1. Додаткове збільшення рентабельності за рахунок резервів чистого прибутку:

$$\Delta R_n = 123 / 1577 \cdot 100 = 7,80 \text{ (\%)}$$

2. Підвищення рівня рентабельності підприємства за рахунок кращого використання виробничих фондів:

1,19%

Разом: 8,99%

Домашнє завдання: Л(1)с.98-105

Завдання для самостійного вирішення:

● **Завдання 1.** Чи можна збільшити рентабельність продукції, яку випускає підприємство, на 10% за наведених нижче умов? Який обсяг випуску продукції потрібно мати?

Показник	I варіант	II варіант	III варіант
1. Фактичний обсяг реалізації (без ПДВ) у звітному році, тис. грн.	10 000	5000	2025
2. Ціна за 1 т, грн.	80	200	450
3. Собівартість 1 т, грн.	50	120	400
4. У тому числі змінні витрати в одиниці продукції, грн.	20	90	300
5. Постійні витрати на підприємстві, тис. грн.			
6. Рентабельність продукції, %			

● **Задача 2.** Проаналізуйте рентабельність окремих видів продукції на підставі даних табл. 2.

Показник	у минулому році	У звітному році		Відхилення фактичних даних	
		За планом	Фактично	від плану	від даних за минулий рік
1. Середня рентабельність продукції в галузі	20	×	16,5	—	– 4,5
2. Середня рентабельність продукції підприємства	28	30	29,5		
У тому числі:					
продукція «А» (12) ¹	1	5	4		
продукція «Б» (25)	40	41	43		
продукція «В» (18)	20	28	35		
продукція «Г» (5)	30	30	20		
продукція «Д» (3)	– 15	– 4	– 57		
продукція «Е» (17)	18	15	14		
продукція «Є» (4)	60	65	70		
продукція «Ж» ²	5	8	10		
продукція «З»	21	20	26		
продукція «И»	12	10	28		
продукція «І»	48	40	42		
продукція «Ї»	76	78	90		
продукція «К»	40	35	22		
продукція «Л»	15	×	12		
продукція «М»	45	—	—		
продукція «Н»	×	8	17		

Примітки. ¹ У дужках (тут і нижче) наведено питомі обсяги виробництва окремих видів продукції, %.

Продукція «Ж» — «Н» належить до групи «інша».

Зробити висновки.

Лекція №28

Практична робота №15

Тема :Оцінка фінансового стану підприємства

Мета роботи : навчитись проводити аналіз фінансового стану підприємства

Загальні теоретичні положення

Важливим завданням аналізу фінансового стану є дослідження абсолютних показників фінансової стійкості підприємства. Найбільш загальним показником фінансової стійкості є надлишки та нестатки джерел засобів для формування оборотних активів, що розраховується як різниця величини джерел засобів і відповідної величини запасів і витрат. Загальна величина запасів і витрат підприємства дорівнює підсумку розділу II активу балансу.

Під час аналізу використовують декілька показників, що відображають різний ступінь охоплення засобів, показаних у балансі.

Перший показник — наявність власних оборотних засобів; визначається різниця величини джерел власного капіталу та величини необоротних активів:

$$OZ_{\text{вл}} = D_{\text{влк}} - A_{\text{н}}, \quad (15.1)$$

де $OZ_{\text{вл}}$ — власні оборотні засоби;

$D_{\text{влк}}$ — джерела власного капіталу (розділ I пасиву балансу);

$A_{\text{н}}$ — необоротні активи (розділ I активу балансу).

Другий показник — наявність власних і довгострокових зобов'язань джерел формування запасів і витрат ($D_{\text{влк}}$), одержується збільшенням попереднього показника на суму довгострокових кредитів і позикових засобів:

$$OZ_{\text{влд}} = (D_{\text{влк}} + D_{\text{к}}) - A_{\text{н}}, \quad (15.2)$$

де $D_{\text{к}}$ — довгострокові зобов'язання.

Третій показник — загальна величина головних джерел формування запасів і витрат; дорівнює сумі попереднього показника та величини короткострокових кредитів і позикових засобів:

$$OZ = (D_{\text{влк}} + D_{\text{к}} + K_{\text{кр}}) - A_{\text{н}}, \quad (15.3)$$

де OZ — загальна величина джерел формування запасів і витрат;

$K_{\text{кр}}$ — короткострокові кредити і позикові засоби.

Кожний із наведених показників наявності джерел формування запасів і витрат має бути зменшений на суму іммобілізації оборотних засобів у складі інших дебіторів та інших оборотних активів.

Цим трьома показниками наявності формування запасів і витрат відповідають три показники забезпеченості запасів і витрат джерелами їх формування.

Це:

надлишок (+) або нестаток (–) власних оборотних засобів:

$$\Delta OZ_{\text{вл}} = OZ_{\text{вл}} - A_0, \quad (15.4)$$

де A_0 — запаси і витрати;

надлишок (+) або нестаток (–) власних і довгострокових зобов'язань джерел формування запасів і витрат:

$$\Delta OZ_{\text{влд}} = OZ_{\text{влд}} - A_0, \quad (15.5)$$

надлишок (+) або нестаток (-) загальної величини головних джерел формування запасів і витрат:

$$\Delta OZ = OZ - A_0. \quad (15.6)$$

Розрахунки трьох показників забезпеченості запасів і витрат джерелами їх формування дають змогу класифікувати фінансові ситуації за ступенем їх стійкості.

При ідентифікації типу фінансової ситуації використовують тримірний показник.

Можливе визначення чотирьох типів фінансових ситуацій:

1. Абсолютна стійкість фінансового стану, яка задається такими умовами:

$$\begin{cases} \Delta OZ_{\text{вл}} \geq 0; \\ \Delta OZ_{\text{влд}} \geq 0; \\ \Delta OZ \geq 0. \end{cases} \quad (1,1,1)$$

Ця ситуація, якщо виразити її через тримірний показник, буде — 1,1,1.

1. Нормальна стійкість фінансового стану підприємства, яка гарантує його платоспроможність:

$$\begin{cases} \Delta OZ_{\text{вл}} < 0; \\ \Delta OZ_{\text{влд}} \geq 0; \\ \Delta OZ \geq 0. \end{cases} \quad (0,1,1)$$

2. Нестійкий фінансовий стан пов'язаний з порушенням платоспроможності, за якої ще існує можливість установлення рівноваги за рахунок поповнення джерел власних засобів і збільшення оборотних засобів, а також додаткового залучення довгострокових кредитів і позикових засобів.

$$\begin{cases} \Delta OZ_{\text{вл}} < 0; \\ \Delta OZ_{\text{влд}} < 0; \\ \Delta OZ \geq 0. \end{cases} \quad (0,0,1);$$

Фінансова нестійкість вважається у такій ситуації допустимою, якщо величина короткострокових кредитів і позикових засобів, що залучається для формування запасів і витрат, не перевищує сумарної вартості виробничих запасів, готової продукції і товарів (найбільш ліквідної частини запасів і витрат), тобто якщо виконуються такі умови:

— виробничі запаси плюс готова продукція і товари (за собівартістю) більші або дорівнюють короткостроковим кредитам і позиковим засобам, які беруть участь у формуванні запасів і витрат;

— вартість незавершеного виробництва плюс витрати майбутніх періодів менші або дорівнюють сумі позикових і довгострокових джерел формування запасів і витрат.

Якщо ці умови не виконуються, то фінансова нестійкість є ненормальною (передкризовою).

4. Кризовий фінансовий стан, при якому підприємство перебуває на межі банкрутства, — грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення і дебіторська заборгованість підприємства не покривають навіть його кредиторської заборгованості:

$$\begin{cases} \Delta OZ_{\text{вл}} < 0; \\ \Delta OZ_{\text{влд}} < 0; \\ \Delta OZ < 0. \end{cases} \quad (0,0,0)$$

Порядок виконання роботи

Складемо за даними балансу аналітичну таблицю (табл. 15.1), що характеризує фінансову стійкість.

Таблиця 15.1

ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

тис. грн.

Показник	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Зміна за період (+, -)
1. Джерела власних засобів за мінусом іммобілізації	7604	13438	+5834
2. Основні засоби та ін.	4260	10186	+5926
3. Наявність власних оборотних засобів (1 - 2)	3344	3252	-92
4. Довгострокові кредити та залучені засоби	240	600	+360
5. Наявність власних засобів довгострокових джерел формування запасів і витрат (3 + 4)	3584	3852	+286
6. Короткострокові кредити та зобов'язання	240	380	+140
7. Загальна величина основних джерел формування запасів (5 + 6)	3824	4232	+408
8. Загальна величина запасів	3460	3976	+516
9. Надлишок (+) або нестаток (-) власних оборотних засобів (3 - 8)	-116	-724	-606
10. Надлишок (+) або нестаток (-) власних довгострокових залучених джерел формування запасів і витрат (5 - 8)	+124	-124	+248
11. Надлишок (+) або нестаток (-) загальної величини основних джерел формування запасів і витрат (7 - 8)	+394	+256	-136
12. Тримірний показник фінансової ситуації (ряд. 9, ряд. 10, ряд. 11)	(0, 1, 1)	(0, 0, 1)	—

За даними, наведеними у таблиці, фінансовий стан підприємства характеризується як нестійкий. На кінець звітного періоду мало місце збільшення джерел власного капіталу і довгострокових зобов'язань формування запасів і витрат. На початок року кризовий стан ще не відчувався, це видно з рядків 7 та 8 ($3824 > 3460$ на 364 тис. грн.), на кінець звітного періоду різниця значно зменшилася і становила 256 тис. грн. ($4232 - 3976$). Але підприємство ще буде існувати, оскільки короткострокові кредити, використовувані для формування запасів і витрат (ряд. 6 - ряд. 11), не перевищують виробничих запасів і готову продукцію (табл. 15.1). Одночасно загальна величина основних джерел формування запасів значно менша від загальної величини запасів і витрат. Якщо така тенденція триватиме, то підприємство опиниться в критичній ситуації.

Аналіз показників фінансової стійкості безпосередньо пов'язаний із вивченням стану запасів і витрат, які є одними із важливих факторів стійкості фінансового стану. Ґрунтовно оцінити стан запасів і витрат можна за допомогою табл. 15.1. Але, щоб

поглибити аналіз залишків обігових активів, необхідно використати інформацію про запаси і витрати, які відображаються у первинному бухгалтерському обліку. Такий аналіз дає змогу виявити невикористані товарно-матеріальні цінності (залежали матеріальні цінності), а також понаднормативні запаси матеріальних цінностей.

Домашнє завдання: Л(1)с.105-13.

Завдання для самостійного вирішення:

Задача 1. Провести аналіз фінансового стану підприємства.

ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

тис. грн.

Показник	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Зміна за період (+, -)
1. Джерела власних засобів за мінусом іммобілізації	8604	14438	
2. Основні засоби та ін.	5260	11186	
3. Наявність власних оборотних засобів (1 - 2)			
4. Довгострокові кредити та залучені засоби	240	600	
5. Наявність власних засобів довгострокових джерел формування запасів і витрат (3 + 4)			
6. Короткострокові кредити та зобов'язання	240	380	
7. Загальна величина основних джерел формування запасів (5 + 6)			
8. Загальна величина запасів	3460	3976	
9. Надлишок (+) або нестаток (-) власних оборотних засобів (3 - 8)			
10. Надлишок (+) або нестаток (-) власних довгострокових залучених джерел формування запасів і витрат (5 - 8)			
11. Надлишок (+) або нестаток (-) загальної величини основних джерел формування запасів і витрат (7 - 8)			
12. Тримірний показник фінансової ситуації (ряд. 9, ряд. 10, ряд. 11)	(0, 1, 1)	(0, 0, 1)	—

Заняття №30

Практична робота №16

Тема :Аналіз розробки і обґрунтування виробничої програми підприємства

Мета: Оволодіння навичками економічного обґрунтування виробничої програми.

Хід роботи:

1. Перевірка засвоєння теоретичного матеріалу методом тестових завдань.
2. Роз'яснення практичних завдань.
3. Ознайомлення зі змістом роботи.
4. На основі вихідних даних аналітично обґрунтувати програму та оцінити її використання.

Завдання 1

На основі вихідних даних таблиці 15.1 провести економічне обґрунтування виробничої програми і заповнити таблицю 15.2.

Таблиця 15.1

СОБІВАРТІСТЬ		
на одиницю , грн.	%	тис. грн.
Матеріали	25	250
Зарплата	60	600
Накладні змінні витрати	20	200
Накладні постійні витрати		1200
РАЗОМ		2250

Таблиця 15.2

Варіанти визначення прибутку за різних обсягів реалізації продукції

Показники	Варіант I	Варіант II	Варіант III
	За планом, тис. грн.	При скороченні виробництва до 60%, тис. грн.	При продажу на рівні 60% і при додатковому замовленні, тис. грн.
Продаж			
Собівартість			
Матеріали			
Зарплата			
Накладні змінні витрати			
Накладні постійні витрати			
Разом			
Прибуток			

Методичні вказівки:

1. В умовах зміни ринкової кон'юнктури виникає необхідність прийняття рішення про випуск і реалізацію відповідної продукції в разі зниження ціни.

Як поведеться виробник: скоротить випуск і реалізацію цієї продукції чи

продовжуватиме випуск продаватиме продукцію за нижчою ціною?

Для того, щоб прийняти вигідне рішення, необхідно провести аналітичне дослідження.

Підприємство мало на рік пакет замовлень 10000 одиниць за ціною 360 грн., а прибуток був передбачений на суму 1350 тис. грн.

Собівартість визначається такими параметрами:

$$C_{\text{один}} = \frac{C_{\text{заг}}}{Q} = \frac{2250,0}{10000} = 225 \text{ тис. грн}$$

де С_{один} – собівартість одиниці продукції; С_{заг} – загальна собівартість;

Q – обсяг виробництва продукції (пакет замовлень)

У наслідок скорочення замовлень обсяг виробництва цієї продукції становитиме лише 60% від замовленого. Водночас з'явилась можливість додаткової реалізації 1500 одиниць цієї продукції за нижчою ціною – 200 грн. Зазначимо, що це навіть нижче від собівартості одиниці виробу.

Для оцінки економічної обґрунтованості виробничої програми аналітики повинні визначити мінімальний обсяг реалізації продукції, що забезпечує підприємству вхід за межі банкрутства. Цей гранично мінімальний розмір поставки називають **критичним обсягом реалізації продукції**.

Він характеризує таку масу продажу продукції чи виконання робіт і послуг, за якої витрати на виробництво і збут продукції дорівнюють виторгу від реалізації.

Економічне обґрунтування виробничої програми означає також і її узгодження з необхідними виробничими потужностями даного підприємства, трудовими, матеріальними та інвестиційними ресурсами.

Для оцінки напруженості виробничої програми вивчають повноту використання підприємством своїх потенціальних можливостей, що закладені у його виробничій потужності.

Виробнича потужність підприємства характеризує максимально можливий річний обсяг випуску продукції (видобутку, переробки сировини, виконання послуг) заздалегідь визначеними номенклатурою, асортиментом, якістю за умови найбільш повного використання устаткування і виробничих площ, застосування прогресивної технології та організації виробництва.

Для цього слід розрахувати, наскільки відсотків підприємство використовує свою потужність.

Висновок:

Із збільшенням обсягу реалізації порівняно з критичним збільшується прибуток підприємства на _____ тис. грн. Розрахунки таблиці 15.2 показують, що підприємству вигідніше прийняти рішення про додатковий випуск продукції в кількості 1500 виробів і продаж її за ціною, нижчою від собівартості, ніж скоротити випуск до 60%. Реалізація цього рішення дасть підприємству додатковий прибуток у розмірі _____.